

ספרא וסייפא - בין מליצה לציור

קול קורא לקציץ המתנער מן הפתיחה

רס"ג שמואל אבנרי

ומכאן שהזהירות מחייבת להניח לעט קמעה, גם אם קיים רצון "כן ואמיתי" להתריע על חסרונות ולתקן ליקויים...

בלא לגרוע מערכם של ניירות המטה והדוחות למיניהם, המציפים דרך קבע את שולחנות המפקדים, אינני מונה חומר זה בכלל קטגוריית הכתיבה, אשר את המודעות אליה אני מבקש לעורר במסגרת זו. לחומר שגרתי ורשמי זה, הערוך במתכונת השבלונית של "הכתיבה הצבאית", יש בדרך כלל יעד צר ומוגדר במקום ובזמן, וכתיבתו אינה רשות אלא חובה. מסיבה זו יקרה לא אחת, שהגשתו של החומר למפקד לא נעשית אלא על מנת לצאת ידי חובה, או מתוך מגמה להפגין ידע וכישרון (הנמדדים במקרים מסוימים גם על-פי מידת התאמתם של הדברים לעמדת המפקד, סדר תדירותם והיקפם הכמותי...) - גורמים הגורעים כמובן מערך הכתיבה ומקנים לה אופי בלתי רצוי.

עם זאת, אין להתעלם מעבודות יסודיות יותר הנערכות במחלקות חילויות שונות על-ידי קצינים העוסקים בלימוד שיטתי של אמצעי לחימה, דפוסי פעולה, תורות טקטיות ואסטרטגיות, ובניסיון להנחיל את הידע והלקח המצטבר לגורמים המתאימים. כבודם של אלה במקומם מונח, אולם דומה, כי לפתחה של החלוקה המסורתית נוסח "שמח וזולון בצאתך ויששכר באוהלך" (הראשון למלאכה והשני לתורה) אורבת סכנה של הצבת גבול אחריות בין יסודות, אשר טובת העניין מחייבת שיפעלו במשותף תוך השפעה הדדית. הסתגרותם המקצועית של אנשי התורה בדי אמותיהם עלולה אף לכבול אותם לעתים לתפיסות מוגדרות וחד-משמעיות, או להסיטם לכיוונים התואמים מסגרת הפועלת בנפרד ולא מערכת כוללת, אשר בה פועלים גופים רבים ומגוונים באופן משולב. הצגת הנושאים הנדרשים מעל במה כללית ובלתי תלויה תוך חשיפתם לביקורת חופשית ולהפרייה הדדית רחבה, עשויה, להערכתך, לתרום רבות להעלאת רמת החשיבה, להעמקת כושר הניתוח, ומכאן - להגברת איווה של הכתיבה ולהגדלת ערכה הסגולי.

הכתיבה היא צורך חיוני לכל מי שאינו מוכן להתמכר ל"ביצועים", הסומך בדרך כלל על מחשבתם הנכונה או המעוותת של אחרים. איש מאתנו אינו רשאי לראות עצמו כן-חורין מהתלבטויות בבעיות עקרוניות, תורתיות ומקצועיות המעסיקות את הצבא; ומכאן שהטיעון "אין לי זמן לכתוב" עלול להתברר כסימפטום למי שאין לו זמן או עניין אף לחשוב, ותחת זאת שקוע בשקידה רובוטית על המלאכה, מעשה מצוות אנשים מלומדה.

כתיבה ראויה לשמה הנה התבוננות מעמיקה, ניסיון לשקול דברים פעם נוספת לפני חתימתם, מישוש חוזר, אולי אחרון, של הנושאים לפני העגתם, מתן דין וחשבון אישי וציבורי כאחד, ומאמץ לגבש את העיקר ולמצותו. כטרם נחשף זה לביקורת ולהפרייה הדדית כאחד. המוותר על הכתיבה, מסתכן בוודאי על חשיבה מעמיקה, ומי שמוותר על אלה - מצמצם באורח מכריע ביותר את סיכויו לנצח בקרב. להכרה זו יש לדעתי לחנך בבתי הספר הצבאיים, עד שידע כל קצין, כי זניחת הכתיבה - כמוה כהפקרת נשק.

נוכח זיקת הגומלין ההדוקה שבין חשיבה, כתיבה ועשייה, וההשפעה המכרעת הנודעת לכל אחד מיסודות אלה על גורל המלחמה, מן הדין שנראה בכתיבה ציווי. דומה כי בדרך זו עשויים אנו להשיב את עטרת הספרא והסייפא ליושנה, וככך לבצר ביתר חוקף את ביטחון ישראל.

זה כבר תורגלנו להבדיל בין אנשי ההלכה לאנשי המעשה, בין ההוגים למבצעים, בין אנשי הספר המושכים בעט לאנשי החיל האוחזים בחרב, ואם תרצו - בין האינטליגנטים למיניהם, אשר אין להם בעולמם אלא ד' אמות של כתיבה בנושאי צבא וביטחון, ובין הלוחמים, הדרוכים לקרב והשקודים על הכנתו בפועל ממש. התואר "ספרא וסייפא", שהלם בשעתו קצינים לא מעטים, אשר גילו כי כוחם יפה בענייני הגות ומלחמה כאחד, התרוקן מתוכנו והפך למליצה שרופה.

"מערכות" - המשמשת זה כארבעים שנה במה לעיון בנושאי צבא וביטחון - עשויה לשמש אספקלריה נאמנה לתמונת המצב האמורה. די ברפרוף על פני גליונות "מערכות" משנות החמישים כדי להיווכח, כי בעבר נטל חלק בכתיבה, ובוויכוחים שזו עוררה, ציבור רחב למדי של אנשי צבא, נציגי כל הזרועות ויוצאי כל החילות, בתוכם קצינים לא מעטים שלימים נודעו כאלופי צה"ל וכמפקדיו הבכירים. כותבים אלה לא פנו אל הכתיבה בעקבות לחצים או תמריצים מיוחדים, אלא בעקבות הכרה יסודית, לפיה אין לוותר על הזכות לכתוב ולהתמודד עם הביקורת המתלווה לפרסום בכתב העת. בזמנו ראו המפקדים את הכתיבה בנושאי צבא כחלק אורגני מתפקידם ושליחותם, כאמצעי מרכזי בגיבושה של התורה הצבאית, וכמכשיר רכי-חשיבות לעשיית נפשות לתורה זו ולעיצוב דעת הקהל על פיה. במסגרת זו שימשה או "מערכות" במה לכל אלה ששאפו להציג השקפות, ללבן סוגיות, לעורר ויכוחים, לחלוק זה על זה ולהילחם מלחמתה של תורה.

אמנם, על נושאים שונים מתחים הביטחון לא ניתן להרחיב את הדיבור עקב סודיותם, אך מבחינה זו לא נשתנה מאז ועד כה מאומה, וזלת האחיזה ב"קרני הסודיות", המשמשת כיום אמתלה נאה להתחמקות מן הכתיבה. מענה או תירוץ אחר, המקובל כיום על הקצינים הנסים מן הכתיבה, הוא: "אין לי זמן. הלוואי ויכולתי להתפנות לכתיבה". אולם, לא פחות משיכול טיעון זה ללמד על רוחק זמנו של הקצין ועל עיסוקיו הרבים, יכול זה להעיד על המקום השולי אותו תופסת הכתיבה בתודעתו. במלים אחרות: הדירוג הנמוך של הכתיבה בסולם הקדימות של הקצין הוא שמקשה עליו מלכתחילה לקבוע לה עתים, שכן עיקר זמנו מוקדש "לנושאים החשובים באמת", אשר עמם לא נמנית, להערכתך, הכתיבה.

תופעה מראייה יותר היא מספרם הגדל והולך של קצינים המתנערים מן הכתיבה, תוך יחס ולזלני כלפיה. על-פי השקפתם של אלה נתפסת הכתיבה כמשהו מופשט, טפל ופחות ערך, אשר אינו משתלב עם מעשה המלחמה, ואינו עולה בקנה אחד עם להט החתירה "להסתער קדימה".

אינני חולק על כך, שמעשה המלחמה הוא העיקר, אך כדי שאותו מעשה יתבצע כהלכה, יש להקדים לו מחשבה מעמיקה, בחינת "סוף מעשה במחשבה תחילה", והכתיבה הראויה לשמה - היא המחשבה המזוקקת ביותר. את הכתיבה ניתן לתפוס כביטוי לעוז להיחשף לביקורת ולנכונות להתמודד עם כל ברי-פלוגתא, וזאת בניגוד לעריקה מן הכתיבה המציינת קצינים כה רבים, המוכנים ללחוש באונן בכל עת, כי יש להם ביקורת נוקבת על נושאים העומדים ביסוד קיומו של הצבא, אך ממאנים להעלותה על הכתוב, שכן "בלאו הכי זה לא יעזור". אכן, כתיבה ביקורתית מעין זו עלולה "לא לעזור" לקידומם (כך חוששים אלה למעשה).